

1798 School en Onderwijs 1993

Mr. van Nieuwkuyk op 80 jarige leeftijd

Hoofden van School

Joh. Hollanders	1798-1837	Zuster Louise Helmer	1921-1932
Van Nieuwkuyk	1837-1889	Zuster Adelberta van Gastel	1932-1945
Stadhouders	1891-1897	Zuster Louise Helmer	1945-1953
Nankman	1897-1906	Zuster Maria Francesco Mol	1953-1954
Verhulst	1906-1933	Zuster Maria Bernard de Rycke	1954-1957
Minjon	1933-1962	Zuster Leonie de Buck	1957-1961
v Dongen	1962-1978	Mhr. v Dongen	1961-1962
Bouwman	1978-1985		
Koreman	1985-heden		

Uitgave: heemkundegroep Ulendonc Oosteind
okt. 1993

HEEMK-GROEP ULENDONC

VOORWOORD.

Traditie getrouw verzorgt de Heemkundegroep Ulendonc ook dit jaar weer een expositie. Uit de grote verscheidenheid van onze lokale historische onderwerpen hebben wij dit jaar gekozen voor het onderwijs op Oosteind.

Een aantal van onze leden is bereid gevonden hierover het een en ander op papier te zetten. Voor de samenstelling van dit boekje is vanzelfsprekend op de eerste plaats gebruik gemaakt van streek- en schoolarchief. Dit nog aangevuld met persoonlijke herinneringen en verzamelde gegevens bijeengezocht door wijlen de Heer Minjon.

De Heemkundegroep Ulendonc spreekt de hoop uit dat dit boekje, evenals de voorgaande, weer zijn weg zal weten te vinden naar vele van u en daarmee zal mogen bijdragen tot de liefde voor de geschiedenis en de heemkunde in het bijzonder van ons eigen dorp Oosteind. Wij wensen u veel leesplezier.

v.z. J. Sibon

HEEMK-GROEP
ULENDONC

INHOUDSOPGAVE :

	pagina
1. Voorwoord	1
Dhr. B. Sibon, voorzitter Heemkunde- groep Ulendonc Oosteind	
2. Inhoudsopgave	2
3. Meester Adriaan van Nieukeyk en zijn school	3
Dhr. C. Leijten	
4. Herinneringen van een halve eeuw	12
Mevr. C. J. Mertens	
5. Van "Tempel der wijsheid" tot basis- school	14
Dhr. M. Koreman	
6. De meisjesschool	24
Dhr. N. Wieme	
7. Primitief onderwijs	29
Mevr. J. Schoenmakers-Oomen	
8. Onderwijs tijdens de Tweede Wereld Oorlog	33
Dhr. V. van Gorp	

Meester Adriaan van Nieuwkuijk en zijn school.

Adriaan van Nieuwkuijk was een zoon van Gabriël van Nieuwkuijk, schoolmeester te Dorst.

Na een tijdlang als eerste assistent van Johannes Hollanders te hebben gefungeerd volgt hij deze op als waarnemend schoolhoofd in 1824.

Het verhaal gaat dat hij per toeval in het onderwijs terecht is gekomen.

Zijn beroep was timmerman, maar hij had een vriend die een examen voor onderwijzer ging afleggen. Van Nieuwkuijk vergezelde zijn vriend en al pratend besluit gij ook examen te doen en hij slaagt met lof. Zo zou hij schoolmeester geworden zijn.

Na de dood van Johannes Hollanders in 1837 wordt de benoeming van Adr. van Nieuwkuijk als schoolhoofd definitief en wel met de tweede rang. Kleine plaatsen waren al tevreden met een meester van de derde rang. De eerste rang veronderstelde een dermate gedegen kennis en diepgaand inzicht, dat ze maar zelden werden gehaald. Meestal waren er maar enkele per provincie.

Besloten werd om aam meester van Nieuwkuijk Fl. 100,- tractement uit de gemeentekas te betalen, hij kreeg een woning, vrij van huur en Fl. 20.- aan stookgelden.

Verder kreeg hij van elke leerling (gemiddeld aantal 80) 27 ½ cent per maand voor lezen, schrijven en rekenen.

Voor het geven van catechismusles kreeg hij van het armenbestuur nog Fl. 2.50 per maand extra uitbetaald.

Adriaan van Nieuwkuijk was een markante persoonlijkheid. Iedereen was overtuigd van zijn onderwijskundige kwaliteiten. De goede resultaten van zijn leerlingen bewezen dat.

Men moet niet vergeten dat de hele school (ong. 80 kinderen) tegelijkertijd les kreeg van de meester.

Orde en tucht waren dan ook zeer belangrijke voorwaarden om les te kunnen geven. Lijfstraffen waren dan ook aan de orde van de dag.

't Gebeurde nogal eens dat de kinderen na een flinke aframmeling de school een paar dagen niet konden bezoeken. Ook zijn eigen kinderen (negen stuks) spaarde hij allerminst.

Door zijn strijd lustig karakter lag van Nieuwkuijk nogal eens in

conflict met gemeentelijke autoriteiten en met de schoolopziener.

Oorzaken waren vaak te hoge rekeningen voor materialen, stookkosten, salariseisen, etc..

In 1855 komt het zelfs tot een procesverbaal. De toenmalige burgemeester P.J. van Beugen omschrijft het in zijn brief aan de officier van justitie als volgt: ".....nopens door hem gebezigde smaadredenen en lasteringen tijdens ik mij in de uitoefening mijner bediening ten zijner huize bevond. Bij elke gelegenheid ontziet hij zich niet B. en W., ook de leden van de Raad op een onbetamelijke en beledigende wijze te bejegenen, daar hij deze reis alle paden van welvoeglijkheid is te buiten gegaan, vermeen ik niet te mogen nalaten U.E.A. dit procesverbaal te doen toekomen."

A. van Nieuwkuijk werd veroordeeld tot Fl. 8.- boete.

Het oude schoolhuis aan de Hoogstraat voldoet inmiddels niet meer aan de eisen. In 1869 wordt na veel geharrewar in de gemeenteraad aan de Provincialeweg een nieuwe school (nu garage Bossers) en onderwijzerswoning (nu woning Jozef Bossers) gebouwd.

Ook nu maakt meester van Nieuwkuijk weer moeilijkheden, de nieuwe tuin is kleiner en er staan geen vruchtbomen.

Na afwijzing van zijn verzoeken door de gemeenteraad weigert van Nieuwkuijk zijn woning te verlaten en schrijft hij een verzoekschrift aan de koning. De zaak krijgt zelfs landelijke aandacht.

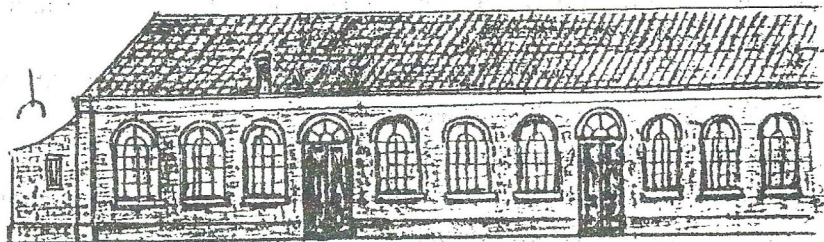
In het Utrechts Dagblad van 16 juni 1870 verschijnt het volgende artikel: " Over het algemeen is de inwijding van een nieuw schoollokaal een feestdag. In een der wijken van de gemeente Oosterhout heeft men echter die inwijding met behulp van de politie moeten bewerkstelligen".

Reeds met 1 juni moest de nieuwe school met onderwijzerswoning op Den Horst betrokken worden. De hoofdonderwijzer heeft tot nu toe echter aan het besluit van de gemeenteraad niet voldaan, zodat heden de politie zich derwaarts heeft begeven, de schooljeugd vakantie heeft gegeven en de leermiddelen naar het nieuwe lokaal heeft overgebracht.

Aan de hoofdonderwijzer luidde het bevel, dat hij morgen in 't nieuwe lokaal onderwijs moest geven, anders...

School en onderwijzerswoning zijn ruime en sierlijke gebouwen, van alle gemakken voorzien en meer dan voldoende voor de behoefte."

Pas op 25 juni na aanbidding van een deurwaardersexploit verlaat van Nieuwkuijk de oude schoolwoning.

Openbare school te Oosteind. Gebouwd 1869

Ook de zoon van meester van Nieuwkuijk, Richard, die als hulponderwijzer in Oosteind was aangesteld had een aardje naar zijn vaartje.

In 1876 schrijft de hulponderwijzer P.J. van der Heyden een brief naar de minister van Binnenlandse Zaken (toen ook belast met onderwijs):....."Geeft met de diepste eerbied te kennen, ondergetekende, openbare hulponderwijzer te Oosteind dat de suppliant op 11 sept. onder de uitoefening van zijn ambts, in de tegenwoordigheid van meer dan 100 leerlingen. is mishandeld en beledigd geworden door de kweekeling van de Normaalschool te Eindhoven in afwezigheid des hoofdonderwijzers die zich nog daarenboven beledigende uitdrukkingen veroorloofde tegenover de Burgemeester, dat de suppliant hiervan kennis heeft gegeven, aan de autoriteit en zich nu verplicht ziet, Uwe Excelentie te smeken, opdat het haar moge behagen, de schuldige te doen straffen.'t welk doende etc....."

Ondanks zijn driftbuien en zijn recalcitrante houding t.o.v. de autoriteiten is van Nieuwkuijk voor zijn tijd ongetwijfeld een goed onderwijzer geweest.

Een leerplan uit 1882 geeft een goede indruk van het onderwijs in Oosteind op het laatst van de 19de eeuw:

Leerplan vastgesteld voor de school te Oosteind volgens art.21 der Wet op het Lager Onderwijs:

1. De school zal verdeeld worden in drie klassen. Op de eerste schooldag van Mei en November zullen nieuwe ll'n. worden toegelaten. Zij zullen daarbij de leeftijd van 6 jaar moeten bereikt hebben.
2. Op alle werkdagen zal er school gehouden worden. Op elk dier dagen zal er des morgens van 9 uur tot 11 1/2 uur onderwijs gegeven worden, alleen voor de laagste klassen zal de morgen-schooltijd te 11 uur eindigen. Ook zal op de gemelde dagen des namiddags van 2-4 uur onderwijs worden gegeven, behalve op woensdag en zaterdag. Het wekelijks getal schooluren bedraagt alzo voor de beide hoogste klassen 23 en voor de laagste 20. Het onderricht in vrouwelijk handwerken zal op woensdag en zaterdag na de middag van 2-4 uur plaats hebben. (Dit handwerken werd gegeven door Marie Loonen- Buijks, destijds 18 jaar oud voor een jaarwedde van Fl. 60.- C.L.)
3. Gedurende de Paasweek, zo ook van de laatste zondag in juli tot de eerste zondag in augustus en van de 24e dec. tot de 1e januari zal het vakantie zijn, waarvan de tweede samenvalt met de Oosteindse kermis. Nog zal vakantie gehouden worden in de maand juni en wel 8 dagen gedurende het jaarlijks schoonmaken der school. Door de gezamenlijke vakantiën kunnen des hoogstens 19 schooldagen verloren gaan.
4. In de beide hoogste klassen zullen wekelijks besteed worden 5 uren aan lezen, 3 uren aan ned. taal, 7 1/2 uren aan cijferen en hoofdrekennen, 2 1/2 uren aan schrijven, 2 uren aan aardrijkskunde en geschiedenis, 1 uur aan natuurkunde, 1/2 uur aan vormleer en 1 uur aan zang in de laagste klassen.

Oosteind 21 maart 1882,

A. van Nieuwkuijk.

In 1889 verzocht meester van Nieuwkuijk na 65 dienstjaren eervol ontslag.

Lang heeft hij echter niet van zijn pensioen kunnen genieten, want op 7 april 1890 is hij gestorven. Zo kwam er een eind aan het leven van deze markante persoon.

Mr. van Nieuwkuyk op 80 jarige leeftijd

Openbaar onderwijs tot 1920.

In 1888 wordt door de gemeenteraad besloten tot oproeping voor een hoofd der school.

Salaris Fl. 800.-, vrije woning en tuin, met verplichting herhalingsonderwijs te geven.

Het herhalingsonderwijs was bestemd voor degenen die de dagschool hadden doorlopen. De jongens kregen driemaal per week les van half zes tot half acht gedurende de maanden november tot en met februari.

De meisjes kregen les op zaterdagmiddag van twee tot vier uur gedurende het hele jaar.

Op de voordracht stonden:

1. C. Goossens, onderwijzer te Waalwijk,
2. C. Koenraad, onderwijzer te Waalwijk
3. J.F. Stadhouders, onderwijzer te Bergen op Zoom,
4. H.F. van Willigen, onderwijzer te Nijmegen.

Benoemd wordt met 11 tegen 1 stem J.F. Stadhouders met ingang van 1 januari 1889.

Na de turbulente jaren van meester van Nieuwkuijk was er even een periode van rust aangebroken op het Oosteindse onderwijsfront.

In 1897 wordt eervol ontslag verleend aan J. Stadhouders en wordt C.G. Nankman uit Oudenbosch benoemd tot hoofd der school.

Hij was een kundig onderwijsman die ook landbouwcursussen gaf.

Een leerplan van zijn hand valt op door zijn wat gezwollen stijl:

1. De leertijd duurt zes jaar, verdeeld over 8 klassen. In mei en november worden lln. aangenomen. De schooltijden zijn des middags van 2-4 uur (mei-nov) of 1½ - 3½ (nov.-mei) de morgentijden 9-11½ . 't Herhalingsonderwijs voor jongens van nov-mei op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag van 5.30-7.30 Voor meisjes 48 woensdagen in 't jaar van 3-5. Vacantiën: namiddagen, waarop het onderwijsvergadering is, maandag en dinsdag in de kermisweek, van Goede Vrijdag tot Beloken Pasen, de laatste helft van augustus en de Kerstweek tot 1 januari, 6 december feest der H. Kindsheid, Communie.

- 2.a De school voert het kind in het leven. Daarom moet zij in praktische richting werken. De kinderen die onze school bezoeken maken, behoudens weinige uitzonderingen, geen voortgezette studiën. Zij gaan het leven in.
- b Zij treden in de samenleving in dubbele qualiteit:
- a. als leerling.
- b. als lid der maatschappij. Die niet uit alles leren wil, Wil in 't geheel niet leren, een Hogeschool staat nimmer stil. Waarin wij saam verkeren, 't Is alles werk, voorbeeld, vraag, Maar menig leerling valt wat traag. Dit stukje poëzie van Beets wordt den onderwijzer sterk ter overneming aanbevolen.
3. Dit hoofdstuk gaat over de verdeling de leerstof en opgave der leermiddelen. Onder het vak schrijven wordt voor de 8e klas vermeld, dat zij ook schrijven op ongelinieerd papier. Bij aardrijkskunde vangt hij aan: Geographie is een wetenschap van oorzaken en gevolgen. Bij de voorbereidende lessen worden in de 4e klas behandeld 't schoolvertrek, de gehele school en het schoolplein en de 8 voornaamste windstreken. De omgeving van Oosteind wordt besproken in de 5e klas, maar niet de gehele gemeente, m.i. op de volgende gronden: Men volgt dikwijls deze gang bij het aardrijkskunde onderwijs. School-gemeente-provincie, enz en men grondt deze keuze op de pedagogische stelregel: eerst het dichtbijzijnde, dan het meer verwijderde. Dit voorschrift betekent evenwel: eerst wat voor rechtstreekse waarneming vatbaar is, dan wat niet onmiddellijk kan aanschouwd worden. Nu zullen de gevallen zeldzaam zijn, dat een leerling van deze klas de verschillende dorpen en buurtschappen in onze gemeente heeft bezocht. Wel zijn allen bekend te Dongen, 's Gravenmoer en kunnen zij van het schoolplein al waarnemen de torens van verschillende omliggende plaatsen, zodat zij bij het vormen der kaart onmiddellijk de richting kunnen aangeven, waarin deze plaatsen liggen. Daarom is voor deze klas niet gekozen voor de gemeente Oosterhout maar voor de omgeving van Oosteind en wat hiermee in verband staat, o.a. grondsoorten en voorbrengselen (klei, zand, laagveen, turf maken) de heide (heuvels, dalen etc.) de Donge (als type van een rivier) Bij kennis der natuur kan en

moet men geen stelselmatige natuurkunde of natuurlijke historie willen leren, in 't algemeen geen hoge school willen worden in miniatuur.

In 1900 werd de leerplichtwet een feit. Het aantal leerlingen bedroeg op dat moment 160.

De school was daarom dringend toe aan uitbreiding met twee lokalen. De schoolopziener uit Breda, van de Grinten schrijft naar aanleiding van een schoolbezoek aan B.en W... "Wanneer men in 't oog houdt, dat de hoogste klasse thans bestaat uit 9 kinderen van 10 jaar, 12 van 11 jaar en 7 van 9 jaar, mag worden aangenomen dat bij aanvang van de leerplichtwet het aantal leerlingen nog aanmerkelijk stijgen zal."

De verplaatsing van de suikerfabriek op de Groenendijk is aanstaande en misschien van grote invloed op genoemd aantal leerlingen. Toch zal de verbouwing door moeten gaan, omdat het licht aan de verkeerde kant invalt, maar ook omdat in de verschillende lokalen teveel klassen zijn.

In 1903 wordt de school vergroot met twee lokalen. Aannemer is C. van der Avoird voor Fl. 5384.-

Omdat dhr. C. Nankman door de verbouwing een gedeelte van zijn huis moet afstaan, krijgt hij een vergoeding van f 25.-.

Het jaar 1906 zal als een zwart jaar de Oosteindse onderwijsgeschiedenis ingaan. We krijgen dan "de kwestie Nankman" zoals het in de gemeenteraad genoemd werd.

In februari wordt dhr. Nankman in arrest genomen, verdacht van "het plegen van onzedelijke handelingen met aan zijn zorg of opleiding toevertrouwde minderjarige kinderen".

Hangende het onderzoek werd de heer Nankman onmiddellijk geschorst.

Op 18 mei wordt dhr. Nankman vrijgesproken omdat twee getuigenissen van de ten laste gelegde feiten wat betreft het tijdstip niet met elkaar overeenkwamen.

Dhr. Nankman vraagt vervolgens aan de raad om hem ontslag te verlenen uit zijn betrekking en wel met de toevoeging eervol..... "waardoor het mij gemakkelijker zal vallen buiten het onderwijs een betrekking te vinden. Want het is mijn plan op een ander terrein een werkkring te zoeken: het onderwijs dat ik steeds in

het hart gedragen heb, stuit mij te zeer tegen de borst, dan dat ik het nog langer zou kunnen of willen dienen."

De raad besluit op 13 juni het gevraagde ontslag te verlenen, maar na overleg met de schoolopziener zonder toevoeging van het woord eervol.

Voor de ontstane vacature hadden zich zes sollicitanten gemeld :

1. Jac. Braat, onderwijzer Den Hout geb.18-2-1877.
2. F. van de Muisenberg, onderw. Oosterhout geb.1-2-1866.
3. J. Rijslo,hoofdonderw.Sint-Willibrord geb. 14-10-1865.
4. J. Schoenmakers, onderw. Loon op Zand geb. 14-6-1872.
5. G. Verhulst, waarn hoofd Oosteind, geb. 9-2-1872.
6. J. Wackerhansen, hoofdonderw. Ulicoten geb. 14-6-1865.

Naar aanleiding van de aanstaande benoeming schrijven de inwoners van Oosteind een request aan de raad:

.....Ondergetekenden van Oosteind, allen ouders met kinderen, die onder de leeplicht vallen of zullen vallen, geven met verschuldigde eerbied te kennen, dat zij bij dezen de wens uitspreken, dat bij de benoeming van een hoofd der school aldaar, streng gelet zal worden op het zedelijk gedrag van de candidaat; dat zij er ten eerste mee ingenomen zouden zijn, als de keuze zou mogen vallen op nr. 5 der voordracht, daar de aangeduide persoon bekend staat als een degelijk onderwijzer, die reeds langer dan 14 jaar tot algemene tevredenheid aan school D te Oosteind werkzaam is geweest, de inrichting der school en de behoeften der kinderen geheel kent en dus de rechte man op de rechte plaats zou zijn....."

Het request was getekend door maar liefst 53 gezinshoofden. Het Raadslid Mr. Smits wilde het liefst geen vreemde mensen. Hij steunde de candidatuur Muisenberg of Verhulst.

Op 14 augustus 1906 werd als hoofd van de school D te Oosteind benoemd Gijsbertus Petrus Verhulst met een jaarwedde van F1.800.-.

In 1920 wordt besloten school D te Oosteind met bijbehorend schoolhuis over te dragen aan het R.K. Kerkbestuur.

Vanaf dat jaar is het onderwijs bijzonder d.w.z. katholiek.

bron: Streekarchief O'hout en A. Minjon.

Chris Leijten.

HERINNERINGEN VAN EEN HALVE EEUW.

September 1943. Precies 50 jaar geleden begon ik als onderwijzeres aan de meisjesschool in Oosteind. Alle begin is moeilijk zegt men. Dat was dan ook zo. Ik begon in de 1e en 2e klas samen met 46 leerlingen. Dat viel dus echt niet mee.

De klaslokalen waren voor dat aantal leerlingen veel te klein. De kinderen zaten als haringen in 'n ton in die afschuwelijke grote zware schoolbanken.

Met de verwarming was het ook slecht gesteld. De verwarmingsketel zat in de jongensschool. Die moest de jongensschool, 't zustershuis en de meisjesschool verwarmen. Was't in de jongensschool warm genoeg dan werd de kraan dichtgedraaid en dan was er in de laatste vertrekken van de meisjesschool totaal geen verwarming meer. Er ging dan iemand naar de jongensschool om te protesteren. De kraan werd weer openge draaid maar even later was 't weer van 't zelfde laken een pak.

Na de bevrijding in oktober '44 werden de scholen gevorderd en 2 klassen van de meisjesschool werden ondergebracht in de looierij Driesen. Daar was wel wat meer ruimte. Er was ook een pracht van een strafplaats. De kuipen! Ik geloof wel dat ik van deze strafplaats 'n dankbaar gebruik heb gemaakt. Misschien zullen er nog wel zijn die zich dat nog kunnen herinneren.

In 1955 begon men met de bouw van de nieuwe school, 1 oktober was de eerste steenlegging. In 1956 werd de nieuwe school betrokken.

Toen de zusters uit Oosteind vertrokken waren

werd Mijnheer van Dongen als hoofd van de meis-
jesschool aangesteld. In 1962 werd de school
gemengd.

In de afgelopen 50 jaar is er in 't onderwijs
veel veranderd en vernieuwd. De kinderen hebben
nu veel meer mogelijkheden om 'n studierichting
te kiezen. Zitten blijven is er tegenwoordig
haast niet meer bij. Vroeger kwam dat geregeld
voor. Ik kan me nog herinneren dat er een meis-
je na de 4e klas van school afging. Toen was ze
12 of 13 jaar. Er waren toen nog geen bijzonde-
re scholen voor kinderen met leermoeilijkheden.

Door het verkeersonderwijs aan groep 7 blijf ik
toch nog bij de school betrokken. Er heerst 'n
bijzonder prettige sfeer en teamgeest en ik
voel me er nog steeds wel bij.

C.J. Mertens.

VAN "TEMPEL DER WIJSHEID" TOT BASISCHOOL.

Met de grove hark door de geschiedenis van de r.k. Jongensschool (1921- heden)

Door de Onderwijswet van 9 oktober 1920 werd de eenheidsschool in Nederland ingevoerd. Door deze wet werden het openbaar en het bijzonder onderwijs (bijv. r.k. of prot.chr.) gelijkgesteld. Gelijktijdig werd bepaald, dat de leerplicht (verplicht bij wet van 7 september 1900) ook daadwerkelijk moest worden doorgevoerd.

De bemoeiing van de Staat met het onderwijs dateert van de Franse tijd. In 1801 werd door Van Der Palm de eerste onderwijswet in Nederland afgekondigd. In deze wet stond o.a.

- dat er moest worden gezorgd voor een voldoende aantal scholen;
- dat door iedereen met een onderwijsbevoegdheid een school voor bijzonder onderwijs kon worden gesticht;
- dat de verplichte vakken van de lagere school waren: lezen, schrijven en rekenen.

De onderwijswet Van den Enden van 1806 schreef als verplichte vakken voor: lezen, schrijven, rekenen en Nederlandse taal. Facultatieve vakken werden geschiedenis, aardrijkskunde en vreemde talen. Daarnaast bepaalde deze wet, dat er onderwijzers in 4 rangen zouden komen, dit afhankelijk van het aantal vakken waarvoor zij bevoegd waren:

- 4e rang: lezen, schrijven en rekenen;
- 3e rang: voorgaande + Nederlandse taal;
- 2e rang: voorgaande + aardrijkskunde en geschiedenis;
- 1e rang: voorgaande + natuurkunde en wis-kunde.

Pas in 1816 werd de eerste Kweekschool voor onderwijzers gesticht en wel in Haarlem. In 1878 waren er nog slechts 4 kweekscholen. Toen ook werd de onderwijsbevoegdheid gescheiden in 2 akten: (hulp-)onderwijzer en hoofdonderwijzer.

De Onderwijswet van 9 oktober 1920 opende de weg tot stichting van vele bijzondere scholen. In 1921 en volgende jaren werden heel wat openbare scholen omgezet in bijzondere. Daarnaast werden nieuwe bijzondere scholen gesticht. Van de r.k. Meisjesschool te Oosteind is het duidelijk, dat zij de voortzetting is van de openbare school D van de gemeente Oosterhout, gevestigd te Oosteind. Het ligt dus voor de hand (maar dat vonden wij nergens bevestigd), dat de r.k. Jongensschool nieuw werd gesticht.

Door het r.k. Kerkbestuur, dat ook als schoolbestuur fungeerde, werd op 16 augustus 1921 een voordracht voor personeel toegezonden aan de Inspecteur te Breda, Dhr. Verbeeten. Per 18 augustus 1921 verklaarde deze zich akkoord met de voordracht en kon de feitelijke benoeming plaatsvinden. De betreffende akten van benoeming zijn nog in het archief van de school aanwezig. Uit de bescheiden blijkt, dat m.i.v. 1 september 1921 aan 3 personen een akte van benoeming werd uitgereikt, n.l.

1. Gijsbertus, Petrus Verhulst werd benoemd tot hoofd der school. Hij was vanaf 1906 al hoofd van de openbare school geweest en tevoren als onderwijzer van bijstand hier werkzaam geweest. Hij bleef tot 1 januari 1933 aan de school verbonden. Verdere gegevens over zijn persoon ontbreken.
2. Arnoldus, Adolf, Alexander Minjon, geboren

op 23 januari 1897 te Axel. Over de onderwijsloopbaan van Dhr. Minjon is natuurlijk heel wat meer bekend:

- x 15-10-15 tot 01-01-17 openbare school te Clinge (tijdelijk)
- x 05-01-17 tot 25-02-19 gemobiliseerd
- x 01-03-19 tot 01-07-20 openbare school Axel
- x 01-10-15 tot 15-02-17 openbare school D, Oosteind (tijdelijk)
- x 22-04-17 tot 15-08-17 openbare school B, Oosterhout (tijdelijk)
- x 15-08-17 tot 01-09-21 openbare school D, Oosteind (vast)
- x 01-09-21 tot 01-09-61 r.k. Jongensschool te Oosteind

2. Maria, Joanna, Huberta, Ignatia Bloemsaat, waarvan de loopbaan gedeeltelijk bekend is:

- x 20-05-12 tot 01-05-13 bijz. meisjesschool te Oosterhout
- x 01-05-13 tot 15-07-15 bijz. meisjesschool te Dongen
- x 01-10-15 tot 15-02-17 openbare school D, te Oosteind (tijdelijk)
- x 22-04-17 tot 15-08-17 openbare school B, te Oosterhout (tijdelijk)
- x 15-08-17 tot 01-10-19 openbare school B, te Oosterhout (vast)
- x 01-10-19 tot 01-09-21 openbare school D, te Oosteind (vast)
- x 01-09-21 tot ??? r.k. jongensschool

Op de vraagtekens in bovengenoemde regel kom ik later terug.

In de akten van benoeming van deze leerkrachten lezen we een aantal bepalingen, welke ons nu overdreven of zelfs discriminerend schijnen te zijn, bijv.:

- " Zij zullen hunne godsdienstige verplichtingen trouw vervullen en zoowel in zedelijk als in godsdienstig opzicht een voorbeeld zijn voor de kinderen. Daarom zullen zij zich beijveren ook op werkdagen de H.Mis bij te wonen en dikwijls de H.Communie te ontvangen. "

- " Zij zullen de voorschriften de R.K. Kerk en van de Kerkelijke Overheid stipt naleven, Alles vermijden wat door de Kerkelijke Overheid is verboden of als gevaarlijk voor geloof en goede zeden is aangewezen. Daartoe behooren o.m. het aangaan van een gemengde verkering of van een gemend huwelijk; het zich aansluiten bij niet-katholieke vak- of standsverenigingen, het bijwonen van dezer vergaderingen, het lezen van dezer boeken, bladen en geschriften, die onder de Kerkelijken Index vallen, of voor geloof en goede zeden gevaarlijk zijn. "

- " Over het algemeen is het in strijd met de belangen van het R.K. Onderwijs en de R.K. opvoeding, als gehuwde onderwijzeressen in de school werkzaam zijn; daarom volgt ontslag bij huwelijk. "

Van eind december 1921 dateert een briefwisseling met de inspecteur van het onderwijs te Breda, Dhr. Verbeeten. Het betreft de aanstelling van een nieuwe leerkracht, te weten Dhr. Cornelis, Petrus Selders, geboren 26-07-93 te Waspik. Eerder was deze van 01-07-12 tot 31-05-19 verbonden aan de openbare school te Dongen als "onderwijzer van bijstand". Na zijn ontslag op die school werd hij op wachtgeld gesteld. Aangaande Dhr. Selders schrijft de inspecteur aan de pastoor van Oosteind: "Den Heer Selders ken ik niet; ik kan u dus niet over hem inlichten. Hij maakt als persoon een gunstige indruk, maar hoe hij als onderwijzer zal zijn, moet

afgewacht worden. U hebt toch zeker naar zijn gedrag geïnformeerd en u ervan overtuigd, dat hij in dit opzicht voor uw school past? Dit is maar een blote vraag zonder meer; u moet er niets achter zoeken." Op 31 december 1921 verklaart de inspecteur nog eens dat hij geen bezwaar heeft tegen een vaste aanstelling van Dhr. Selders, waarop diens benoeming per 01-01-22 ingaat.

Kwam Dhr. Selders in plaats van Juffr. Bloemsaat, waarvan alleen een akte van benoeming bestaat? Dan zou zij slechts 4 maanden aan de school verbonden zijn geweest. En waarom verdwijnt zij zo gauw uit beeld? We weten hieromtrent niets met zekerheid. Waarschijnlijk is zij dezelfde persoon als dé Juffr. Bloemsaat, waarvan iedereen welke haar kende aannam, dat zij altijd in Oosterhout voor de klas heeft gestaan. Om hierin zekerheid te krijgen zouden we dan in de archieven van andere scholen moeten duiken.

Ook geen zekerheid hebben we over het einde van de benoeming van Dhr. Selders. Ik houd het erop, dat deze per 01-01-33 ontslag heeft genomen en toen met zijn echtgenote (Johanna Donkers) zijn meubelzaak aan de Markt te Oosterhout heeft geopend. Ik veronderstel dit omdat per 01-01-33 Dhr. A.C.A.D. Timmermans aan de school werd benoemd. Dhr. Timmermans werd geboren op 04-08-08 en was van 01-11-30 tot 01-01-33 onderwijzer te Stuivezand, dat toen nog een kerkdorp van Oosterhout was. Dhr. Timmermans bleef tot 01-09-53 aan de St. Janschool verbonden. Per die datum kreeg hij een benoeming aan de Kath. Technische School te Oosterhout.

In 1926 richt het kerkbestuur een verzoek aan de bisschop van Breda om een assistent te mogen

aanstellen. De kosten van deze assistent (f10,00 per week) zullen ten laste komen van de kerkkas. Van het verzoek zelf (en dus ook van de motivatie) hebben we geen kopie kunnen ontdekken. Van het antwoord wel: "Overwegende, dat deze aanstelling in 't belang is van het onderwijs, en dat hierdoor de vergoeding door de Gemeente van één der lokalen zeker behouden blijft; Gelet op Art. 20 van het Algemeen Reglement; Zoo besluiten wij aan het Kerkbestuur voornoemd de gevraagden machtiging te verleenen, zooals wij doen bij dezen." w.g. De Bisschop van Breda, P. Hopmans (akte van 20-10-26).

Het is niet zeker of het Kerkbestuur meteen een assistent heeft benoemd. Wel doet ze dat per 03-09-28 en wel Cornelia, Johanna Loonen, geb. 19-10-09 en wonende te Oosteind. Deze eerste aanstelling duurt tot 01-04-29, de datum dat zij tot onderwijzeres wordt benoemd aan de school. Mej. Loonen blijft tot 01-01-49 aan de school verbonden en verkast dan naar een school in Oisterwijk.

Op 01-01-33 wordt Arnold Minjon benoemd tot hoofd der school, een functie welke hij uitoefent tot 01-08-62. Blijkbaar maakte hij elk jaar een jaarverslag over "zijn" school. Echter alleen zijn laatste verslag is bewaard gebleven. Hij schrijft daarin o.a.

" De verstandhouding met de ouders blijft gelukkig zeer goed en onze eenvoudige agrarische bevolking waardeert het steeds wat er voor hun kinderen op school wordt gedaan. Speciale ouderavonden zij er niet georganiseerd, wel is er contact met de ouders op avonden van de jeugdbeweging uitgaande of op feestdagen bijv. ter gelegenheid van een priesterfeest e.d."

"Geen schoolkrant, radio, schoolreisjes, een enkele maal een voetbalwedstrijd in schoolverband, geen schoolzwemmen (te grote afstand). Er wordt gedaan aan schoolsparen; schoolmelk wordt niet verstrekt. Een enkele maal een excursie naar een fabriek of tentoonstelling".

"De onderwijzers hebben voldoende ijver en orde. Ons leerlingaantal is momenteel maar 80, waardoor de geplande combinatie der beide scholen hoe langer hoe urgenter wordt. Moderne veranderingen in 't leerplan en eventuele andere moderniseringën zijn door ondergetekende niet uitgevoerd, omdat bij de a.s. coëducatie toch wel het een en ander zal moeten gewijzigd worden en ondergetekende dit graag aan zijn opvolgers zal overlaten".

Tijdens de 2e Wereldoorlog worden de scholen beurtelings door de Duitsers (10 tot 17 mei 1940) en door de geallieerden (v.a. oktober 1944) bezet. Tijdens deze laatste bezetting werden de klassen ondergebracht bij

- Hoogstraat: H. Oomen;
- Prov. weg : Th. Diepstraten, A. van Dongen,
C. Robouts en Ant. Driesen.

M.i.v. het jaar 1940 werden de leervakken aangeduid met een letter: a=lezen, b=schrijven enz. De bezetter stelde voor het 7e en 8e leerjaar de vakken Duitse taal en alg. geschiedenis nog verplicht. Dhr. J.A.M. van Pelt (geb. 10-07-20 te Dongen) werd m.i.v.01-09-43 benoemd tot onderwijzer aan de St. Janschool. Hij was daarnaast verplicht om Duitse les te geven aan de meisjes van de 7e en 8e klas. Hij deed dat praktisch elke morgen van 8.30 tot 9.00 uur en elke middag van 13.30 tot 14.00 uur. Per 01-09-58 werd Dhr. van Pelt benoemd tot leraar aan de r.k. ULO-school te Oosterhout, alwaar hij ook

ging wonen. In het begin van dit jaar overleed hij.

Bij wet van 26-08-42 werd het 8e leerjaar op de lagere school ingevoerd. Daarom werd op dezelfde datum ook de leerplicht gewijzigd. Een volgende wetswijziging tijdens de oorlog betrof de aanvang van het schooljaar. Pas vanaf 1943 begon het schooljaar op 1 september; tevoren was dat op 1 april.

In de financiële jaarrekening over 1943 trof ik nog enkel merkwaardige, c.q. interessante posten aan, bijv.

- het schoonhouden der school gedurende het 1e halfjaar door Mevr. Marie v.d. Ouweland : f 52,75;
- onkosten t.b.v. de godsdienstige belangen der leerkrachten door J.M. van Oers: f 4,00;
- Centraal Bureau voor Opvoeding en Onderwijs: de bijdrage over 1943 bedroeg 116 jongens à f 0,30 = f 34,80;
- 50 stapelkaarten 1-10 en 50 stapelkaarten 11-20, samen f 2,10;
- brandstoffen geleverd door Corn. den Boer - de Jong en wel over 1942 104 hl = f 216,00 en over 1943 56 hl = f 133,20. Dit betrof met name de levering van esnootjes en antraciet.

Een merkwaardig schrijven betreft de levering van 3 paar klompen (1x maat 25 en 2x maat 24) aan de school in december 1943. In dit schrijven staat o.a. "Ik deel u mede, dat aan het Bureau Oogstvoorzieningen is verzocht ten behoeve van de door u met "3" aangemerkte leerlingen uit de zesde klasse en hoger, onder rembours 3 paar klompen te verzenden van de volgende maten" enz.

Ik vrees, dat mijn bijdrage aan dit boekje te uitgebreid wordt. Daarom wil ik nog enkele markante gebeurtenissen uit de geschiedenis van de school in een notedop vermelden.

- 1921: opening van de nieuwe jongensschool aan het adres Oosteind A 116;
- 1938: de speelplaats achter de school wordt in gebruik genomen;
- 28-06-56: opening van de nieuwe scholen aan Schoolpad 4 en Schoolpad 6. De grond werd door het kerkbestuur beschikbaar gesteld en de bouw werd uitgevoerd door fa. L. Gorisse te Oosterhout. De tekst van het feestlied is bewaard gebleven.
- 01-09-61: de Eerw. Zusters verlaten de school in Oosteind en Antonie, Constantinus van Dongen (geb. 01-01-25 te Oosterhout) wordt benoemd tot hoofd van de r.k. Meisjesschool.
- 01-09-62: fusie van de meisjes- en de jongensschool en de benoeming van Dhr. A.C. van Dongen (zie boven) tot hoofd van de nieuwe school. De loopbaan van Dhr. van Dongen zag er tot dan als volgt uit:
 - 01-07-50 tot 01-01-51 r.k. school te Galder
 - 01-09-51 tot 01-01-53 Aloysiusschool, Oosterhout (tijdelijk)
 - 01-01-53 tot 01-09-55 Aloysiusschool, Oosterhout (vast)
 - 01-09-55 tot 01-09-56 H.Hartschool, Oosterhout (vast)
 - 01-09-56 tot 01-09-61 St. Nicolaasschool, Oosterhout (vast)
 - 01-09-61 tot 01-09-62 hoofd Mariaschool Oosteind
 - 01-09-62 tot 07-07-78 hoofd St.Janschool Oosteind
- 07-07-78 wordt Johannes, Theodorus Bouwman benoemd tot opvolger van Dhr. van Dongen. Dhr. Bouwman werd 03-07-33 geboren te Oosterhout. Hij was al vanaf 01-09-57 als onderwij-

zer in dienst van de school. Hij werd per 01-04-87 afgekeurd.

- 02-10-59 wordt Dhr. Antonius, Maria van Rijen in tijdelijke dienst als onderwijzer aan de school aangesteld. Per 01-01-60 wordt deze benoeming omgezet in een vaste benoeming. Per 01-12-84 wordt hij op medische gronden afgekeurd.
- 01-01-82 vindt de ontkoppeling tussen kerk- en schoolbestuur plaats. In het nieuwe schoolbestuur blijft het kerkbestuur vertegenwoordigd. Andere bestuursleden hebben zitting namens de ouders en leerkrachten.
- 01-08-85 vindt de integratie van kleuter- en lagere school plaats. Er komt één basisschool voor kinderen van 4 tot 12 jaar. Er is nu geen sprake meer van een hoofd der school, zodat Martinus, Jacobus, Maria Koreman (geb. 24-08-39) de eerste directeur van de school wordt. Ten zijnen faveure treedt Dhr. Bouman terug en wordt adjunct-directeur.

Het historisch overzicht van de r.k. Jongenschool eindigt hiermee. Het duiken in de geschiedenis van de school heb ik ervaren als een boeiende, maar tijdrovende bezigheid. Op de zolder van de school liggen ontelbare archiefbescheiden. Echter: alle gegevens liggen door elkaar en zijn niet geordend. Het zal vele maanden in beslag nemen om een goede ordening en archivering tot stand te brengen. Wellicht krijg ik in de verre toekomst nog tijd en gelegenheid om dit te verzorgen.

M. Koreman.

DE MEISJESSCHOOL

In het archief van de St. Jansschool ligt het schoolregister van de toenmalige meisjesschool. De Mariaschool heette ze.

Vanaf 26 oktober 1920 staan daar week na week, jaar na jaar alle stappen in vermeld naar de officiële instanties toe en hun antwoorden hierop. Alle brieven aan B en W van Oosterhout, naar de provinciale schoolinspectie, aan het ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen werden geboekstaafd. Het gaat niet louter over subsidies, akten van aanstelling, leerplannen, t.b.c.-verklaringen, bewijzen van zedelijk gedrag, maar ook wordt melding gemaakt over de "eenheid in de Volkszang", de verlichte opgave van het aantal schipperskinderen, het bericht uit 1922 aan de inspecteur dat 20 maart a.s. "Het feest van de H. Jozef wordt dien dag als verplichtte kerkdag gevierd".

Het schoolregister in groot formaat telt meer dan 200 bladzijden. De eerwaarde zusters hielden het in prachtig handschrift bij. Het neemt niet weg dat bij het doorlezen ervan de getallen van salarishoogten en de pensioenopbouw me voor de ogen begonnen te dansen. Bij het naartig zoeken naar interessante gegevens werd ik af en toe wakker geschud.

- * In 1921 ontvingen de juffrouws van de be-
waarschool nog geen salaris. De ouders van
de 24 jongens en 15 meisjes moeten per
maand 50 ct. aan schoolgeld betalen.
- * In 1922 wordt een schrijven van de gemeen-
te ontvangen " de pleegouders van de Ween-
sche kinderen zijn vrijgesteld van de be-
taling van schoolgeld. De kinderen tellen
wel mee voor de subsidie enz."
- * De opgave van de oorlogsschade in 1945.
Vermist: 6 lage bankjes à f 2,- ; 1 blad-

kniptafel à f 20,- ; 30 stokken à f 1,50 ;
20 ballen à 50 cent enz. Beschadigd : 3
closetpotten ; 2 urinoirs (zonder prijsop-
gave).

- * In 1946 en 1947 ontstond er tussen het
schoolbestuur dat gesteund werd door de
inspectie, en B en W van Oosterhout een
pittige briefwisseling over de aanschaf
van een trapnaaimachine à f 212,- Het
naaimachien kwam er. Als er in 1947 en
1948 weer geknokt moet worden over de ver-
vanging van de 26 jaar oude schoolatlassen
laat het archief ons in de steek over de
uiteindelijke afloop.

Bij het doorworstelen van de bonte schakering
aan gegevens dringt zich steeds meer de gedachte
aan me op dat hier niks terug te vinden is
wat al die zusters bewoog om zich heel hun
leven in te zetten voor het katholiek onderwijs
aan meisjes. Tussen 1921 en 1961 zijn het in
Oosteind toch vooral de Franciscanessen die de
rooms katholieke meisjesschool bemanden. Zuster
Louise (H.C. Helmer) was het eerste schoolhoofd
van 72 meisjes. Marie-Bernard (M.T.L. de Rijcké)
deed als laatste het licht uit op het
klooster aan de Provincialeweg 100.
Het lesgeven aan de meisjes van Oosteind ging
tot eind 1961 wel door. De laatste jaren reis-
den de zusters vanuit het moedershuis in Dongen
naar de Mariaschool in Oosteind. Een jaar is
dat ook nog gebeurd vanuit het klooster in de
Hoogstraat (Oosterhout).

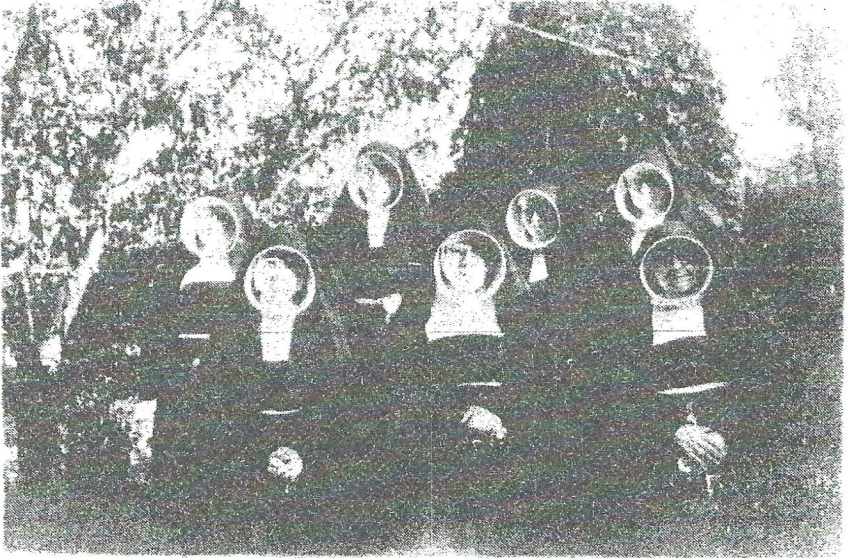
Zuster Marie-Bernard geniet nu van haar pensio-
en in het klooster op de Hoge Ham in Dongen.
In een riante kamer, die uitziet op een prach-
tige tuin vertelt ze. De kloosterkap en habijt

zijn verdwenen. Met zeeuwse duidelijkheid verhaalt ze over haar werk en de Oosteindse tijd.

De meisjesschool met twee klassen stond op de plek waar nu garage Bossers is gevestigd. Er was ook een ruimte voor een kleuterklas en een naaiklas. Het derde lokaal was in het bijgebouwtje naast de pastorie gevestigd. Het aantal leerlingen was toen iets meer dan honderd. Juist genoeg voor drie leerkrachten. Juffrouw Mertens maakte vanaf 1943 al deel uit van dit schoolteam. De zusters waren een niet weg te denken deel van de Oosteindse gemeenschap. De meisjes onderricht geven en mede-opvoeden was hun taak. Dankzij hun kloosterling zijn hadden ze zich niet een positie verworven, die vooruitstrevend genoemd mag worden. Op deze manier droegen ze veel bij aan de emancipatie van de vrouw. Wat ze zelf verworven hadden probeerden ze dan ook door te geven aan de meisjes. Doorstroming naar het hoger onderwijs stond hoog in het vaandel. Om dochterlief die stap te laten zetten moesten ouders vaak gestimuleerd worden. Veelal werd enkele jaren kostschool dan als een afgerond geheel van de schoolse vorming ervaren. Velen gingen dan ook naar Dongen.

Het klooster stond wel midden in het dorp maar het was een gesloten gemeenschap. De weg van het klooster naar de school en de kerk kon blindelings afgelegd worden. Het contact met de buitenwereld was summier. Adviezen geven aan ouders doorbrak dat isolement. De zusters van de kleuterschool en de naaischool stonden weer wat dichterbij de bevolking. Via kerkelijke activiteiten hadden de zusters contact met de inwoners van Oosteind. Het organiseren van de kindsheidsoptocht was hier een sprekend voorbeeld van. Het kloosterling zijn werd gedragen door de gelovigen. Zusters genoten aanzien.

Niet voor niets werden ze aangesproken met "eerwaarde zuster". Het nog statiger "révérende soeur" was toen al verlaten.

Zusters Oosteind 1945 - 1949

v.l.n.r. zittend: Carole, Jeanette, Canrarda
staand: Louise, Josephine, Wilhelmina, Hetwiges

Een van de meest tastbare betrokkenheid van de Oosteindse mensen met de zusters was zijn gang "met de kromme arm" naar de kloosterpoort. Alles van het varken werd er aan die poort afgeleverd als er aan huis geslacht was. De vaste bezoeker van het klooster was de pastoor. In zuster Marie-Bernards tijd kwam pastoor van Genk elke zondagmiddag om 4 uur op bezoek. In de beste kamer gezeten aan het hoofd van de tafel was hij de gast van de communititeit. Hij dronk er zijn bakske, rookte zijn sigaar en praatte de zusters bij.

Begin vijftiger jaren begonnen de roepingen al terug te lopen. Mede om economische redenen moest de kleine gemeenschap in Oostende worden opgeheven. De meisjesschool fuseerde enkele jaren later met de jongensschool. De zusters zijn bijna geschiedenis. Het feit dat wij zo'n uitdrukkelijke bijdrage leverden aan de vrouwenemancipatie is een gegeven dat niet weg te denken is.

N.Wieme.

PRIMITIEF ONDERWIJS

Al vele jaren heeft de jeugd van Oosteind kans gekregen zich te ontwikkelen op het gebied van onderwijs. Immers uit gegevens van een document "Staat des Pausdom in Oosterhout", uit 1698 bevat de volgende passage; "De Paapse grote scholen zijn in Oosterhout vier in getal". Zo hebben ze hier in de Middewijk één school naast een schuilkerk, waar een zekere Meester van Hellebrant van Weerelt koster is. Een tweede school op Oosteind naar de kant van 's-Gravenmoer daar geeft de zoon van deze koster les. De derde school is in de Groenstraat naar de kant van Dongen. Exact zijn die schooltjes nergens aangegeven.

Waarschijnlijk waren er op Oosteind en zijn buurten in die tijd, regelmatig kleinere kinderschooltjes, want in genoemd rapport, over de toestanden van de Roomse kerk in Oosterhout, spreekt men wel over tien "grieselscholen" die haar werk bijzonder maken om de Paapse jeugd; haar dwalingen in te stampen, en zo een haat tegen ons geloof, de gereformeerde religie, te bewerkstelligen, die ook nog getolereerd worden. Meester van Loveren, protestant schoolmeester uit Oosterhout, beklagde zich zo weinig kinderen te hebben omdat de afgezette Paapse schoolmeester Gerrit Mars onder pretet van latijn en muziek te leren, zijn school grote schade aandoet. Hij deelt ook nog mee dat er geregeld wordt gecollecteerd voor het onderhoud der Papen, ondanks dat het uitdrukkelijk was verboden.

Oosteind nam ook onderwijs bij "de zusters der liefde", Norbertinen. Terwijl door de revolutie de kloosters moesten worden opgeheven en de goederen in beslag werden genomen en verkocht, kon het Oud Clooster zijn reeds vele malen bedreigde leven ongestoord voortzetten onder de

Bataafse Republiek (1795-1806) en het Koninkrijk Holland (1806-1810).

Hoewel Napoleon aanvankelijk de klooster politiek van de revolutie voortzette, nam hij later een milder houding aan tegenover de zusters, die zich wijdden aan de zorg voor zieken, hulpbehoevenden, daklozen en verlaten kinderen. Maar alle andere religieuzen moesten zo spoedig mogelijk verdwijnen. In allerijl werd er raad geschaft en de toenmalige proost van Sint Catharinadal Willem van Gennip (1801-1837) liet in een der vertrekken van het klooster een z.g. "Armenschool" inrichten.

Had St. Catharinadal in de 16e en 17e eeuw te Breda een school gehad voor meisjes uit de betere kringen, om zich financieel staande te kunnen houden, thans begon men een armenschooltje om zijn wettelijk bestaan te kunnen redden. bij keizerlijk decreet van 12 november 1811 werd sint Catharinadal als rechtspersoon erkend en behouden onder de titel "Zusters van liefdadigheid, gezegd Norbertinen van Oosterhout". Het onderwijs werd gegeven van achter een tralievenster, want de zusters bleven steeds binnen het slot van Sint Catharinadal. De val van Napoleon bracht geen betere vooruitzichten. Koning Willem 1 handhaafde in deze de Napoleontische wetgeving en zo werd er in 1826 zelfs een afzonderlijk schooltje gebouwd op de grens van het kloosterterrein. Een grote gedenksteen vermeld een ingegraveerde rijm van schoolopziener Siebers:

" Achttien honderd zes en twintig,
toen de zon in Taurus scheen,
legde Siebers, schoolopziener,
van deez' school de eerste steen.

Velen van Oosteind hebben hier ook nog handwerken geleerd. Het gebouwtje doet heden ten dage nog dienst als opslagplaats voor Sint Cathari-nadal.

Nog wat uit het gemeente archief van Oosterhout over Johannes Hollanders.

Aangesteld als eerste officiële onderwijzer te Oosteind. Was 45 jaar en werd op 18 juli 1798 benoemd. Johannes Hollanders was niet bevoegd, had geen rang. Zijn vorige beroep was Maréchal (hoefsmid).

Het schoolhuis stond op de Hoogstraat nr. 92 en was eigendom van Jan Adriaan Bossers, de gemeente Oosterhout huurde dit. In 1798 moest de schoolmeester f 30,- per jaar aan de gemeente betalen, al gauw werd dit bedrag f 50,-.

In 1807 werd het salaris van Meester Hollanders met f 20,- verhoogd, ook vanwege de brandstof was dit nodig.

Johannes bezit verder geen middelen van bestaan. Hij heeft 5 kinderen en kan niet rondkomen van het geringe schoolgeld. Hij vraagt in een rekest om steun. Het gemeente bestuur zegt dat hij zich in zijn functie altijd heeft gedragen als een braaf en zedenminnend schoolmeester; alle ijver in het werk stelt om zijn leerlingen een behoorlijke instructie te geven. Maar in 1798 is vast gesteld, dat in het vervolg de schoolmeesters uit het land van Breda evenals van de Meierij uit 't land van den Bosch door de ontvangers van geestelijke goederen moeten worden uitbetaald. Het verzoek om de schoolmeester van Den Horst ook uit 's Landskas zijn traktement te verhogen met f 200,-. In november meldt het Departementaal bestuur dat hier niet aan wordt voldaan, omdat de resolutie van januari 1798 dit niet accordeert.

Statistiek uit 1814. Uit een opgave van de gemeente. Johannes Hollanders schoolmeester oud 62 jaar, aangesteld 18 juli 1798 door Drossaard en Schepenen van Oosterhout, zonder rang, gehuwd, vijf kinderen, f 100,- uit de gemeentekas en f 10,- voor boeken en pennen.

's Winters 100 leerlingen, 's zomers 30 leerlingen. Schoolgeld; zij die schrijven en lezen 16 stuivers in drie maanden, de inkt erbij inbegrepen. Die leren lezen 12 stuivers per drie maanden. Geen andere scholen dan die waar de Roomse Catechismus wordt geleerd. Bewoond een gehuurd huis, geniet f 50,- voor huishuur.

Schoolopziener Siebers wenst verbetering in de school door geldregeling etc. Oosterhout 19 oktober 1822. Het is de manier van betaling voor schoolgang en schrijfbehoeften. Het alles pas na drie maanden te betalen is schadelijk voor de meester. Voortaan moeten de leerlingen voor drie maanden vooruit betalen. Dit alleen al leverde een voordeel op van 12½ cent per leerling in de drie maanden.

Johannes Hollanders krijgt last van doofheid. Toch wil hij zijn werk voor 100 % blijven doen. Het is in 1824 dat er een rekest door de inwoners van Den Horst aan de Gemeente Oosterhout wordt gestuurd. Dat door gehoorvermindering van de schoolonderwijzer de lessen achteruit gaan. Men verzoekt om Johannes Hollanders, toen reeds 73 jaar, van zijn taak te ontheffen met behoud van zijn traktement, en Adriaan van Nieuwkuyk, zoon van Gabriël van Nieuwkuyk, schoolmeester te Dorst, als assistent te benoemen. Deze te belonen met schoolgeld, vrije woning, vuur en licht. Dit rekest was ondertekend door de Heren Beekmans, Bossers, Rombouts, Van Gils, Dooremaelen Bierwagen, De Wit, Bink en Laurijsen. Het verzoek werd toegestaan.

HET ONDERWIJS TIJDENS DE TWEEDE WERELD OORLOG
1940-1945.

Toen de oorlog uitbrak op 10 mei 1940 en Nederland door de Duitse troepen werd bezet, is er een korte stagnatie geweest van het onderwijs op Oosteind t.w. van 10 tot 17 mei 1940. Om zich te realiseren, wat er toen gebeurd is, wil ik met u in vogelvlucht teruggaan tot de geschiedenis van 1940. Hoe de strijd toen verlopen is, wil ik gaarne bij u in herinnering brengen.

Op vrijdag 10 mei 1940 trokken de Duitse troepen in grote getale de Nederlandse grens over vanaf Nieuweschans tot Venlo. Op zaterdag 11 mei wordt de Peel- Raamstelling bij Mill doorbroken. In de nacht van 11 op 12 mei trekt een verslagen Nederlands leger door Oosteind. Zondag 12 mei, eerste pinksterdag, rond het middaguur trekt een colonne van het Duitse leger Oosteind binnen, voorafgegaan door enige verkennende pantservoertuigen. Koningin Wilhelmina vertrekt op maandag 13 mei, tweede pinksterdag, met haar regering naar Engeland. Op dinsdag 14 mei wordt Rotterdam gebombardeerd. Na dreigementen van de Duitsers ook Utrecht te zullen bombarderen volgt de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten onder het bevel van generaal Winkelman.

Tijdens de Duitse bezetting werd het onderwijs weer voortgezet, met dien verstande, dat er sprake was van Duitse censuur. Ook de N.S.B. die pro-Duits was, ontwikkelde in die jaren veel activiteit, men moest altijd op z'n hoede zijn, want ze waren niet erg betrouwbaar. Op 6 juni 1944 landing van de geallieerden in Normandië, 4.000 schepen en 11.000 vliegtuigen zijn beschikbaar voor de harde strijd die nu komen gaat.

Op 14 september wordt Maastricht bevrijd en op 17 september gaat operatie Market Garden van start onder de leiding van generaal Montgomery. Valkenswaard, Eindhoven, Veghel, Grave en Nijmegen worden bevrijd, alleen bij Arnhem gaat het mis. De slag om Arnhem wordt op 27 september door de geallieerden afgebroken. 's-Hertogenbosch wordt op 27 oktober bevrijd, en op 30 oktober 1944 wordt Oosteind bevrijd door de 7e Engelse Pantser divisie, bijgenaamd " de Woestijnratten". De eerste Engelse soldaat die sneuvelde in Ter Horst was P.D.Ellis.

In het najaar van 1944 moesten de schoolgebouwen worden vrijgehouden voor de huisvesting van soldaten of lazaret voor slachtofferhulp. In deze periode werd in Oosteind les gegeven op diverse lokaties :

Hoogstraat 98	H.Oomen
Provincialeweg 111	T.Diepstraten
Provincialeweg 118	A.v.Dongen
Provincialeweg 133	C.Rombouts
Provincialeweg 122	A.Driesen
Provincialeweg 107	J.Bossers

Vele Oosteindenaren en oud-Oosteindenaren hebben daar nog mooie herinneringen aan overgehouden. Mijn jongste zus Gerrie, thans wonende in Den Haag heeft nog les gekregen bij Bossers en wist zich te herinneren, dat ze daar het spel gedaan hebben van Roodkapje en de Boze Wolf, waarbij zij de rol van Roodkapje moest vertolken. Mijn andere zus Wies, die in Oosterhout woont, wist mij nog te vertellen dat ze les kregen van juffrouw Mertens in de looierij van Driesen. En zegt ze, als je daar iets uitgespookt had, dan werd je voor straf in een looierskuip gezet. M'n overige zusters Corrie, Ria, Tilly en Annie zaten in die periode op diverse kostscholen.

Onze oudste zus Jo had de school al verlaten en was in de huishouding werkzaam en ging regelmatig met de rekeningen naar de boeren. Dan hadden we nog een kleuter thuis, dat was mijn jongste broer Sjaak, die een speelkind was voor de bij ons thuis ingekwartierde Engelse soldaten, waarmee we nu nog connectie hebben. En tenslotte "Last but not least", wat mijzelf betreft; ik was thuis op het bedrijf werkzaam.

Het onderwijs in Oosteind van toen werd verzorgd door meneer Minjon, meneer Timmermans, meneer Van Pelt en juffrouw Loonen voor de jongensschool. Juffrouw Mertens en nog enkele zusters Fransciscanessen voor de meisjesschool.

Ik hoop dat vele Oosteinders en oud-Oosteinders zich in mijn verhaal hebben kunnen terug vinden.

Vic. van Gorp.

SCHOOL REGLEMENT.

Geen Kind mag, zonder verlof, uit de School blijven.

Geen Kind mag te laat School komen.

Elk Kind moet gewasfchen, gekamd, en zuiver gekleed zijn.

Een Kind moet vriendelijk en beleefd zijn, jegens ieder een.

Op School moet men ftil zijn, en niemand storen.

Men moet oplettend zijn, wanneer anderen leeren, en onthouden, wat men in de Schoolboekjes leest, of van den Meester hoort.

Men moet zijne Boeken en Papieren zuiver bewaren.

Men moet niet vragen, om naar buiten te gaan, dan wanneer het volftrekt noodig is, en dan ook terftond weer binnen komen.

Men mag nooit liegen.

Wanneer men iets vindt, moet men het bij den Meester brengen.

De Kinderen moeten met orde uit de School gaan, en zich op de ftraat of bij den weg vreedzaam en zedig gedragen.